

Linda Lassen: Håbets år
Historisk roman om Gertrud Rask og Hans Egede
Hovedland 2011
477 sider
kr. 269

Generelt har jeg som faghistoriker altid haft det lidt svært med historiske romaner. Har, måske lidt hovmodigt, foretrukket den ægte vare – historieskrivningen, baseret på forskning ud fra kilderne. I min studietid i 1960'erne var fremragende historieskrivere og – fortællere som svenske Carl Grimberg (1875-1941) og danske Palle Lauring (1909-96) nærmest latterlige på bjerget. De var personer, der kunne blive og blev udsat for spot og spe. Til gengæld blev de læst i store oplag. Men med årene er jeg kommet mere i tvivl med hensyn til den gode historie – både som historieskrivning og som historisk roman. Grænsen mellem romanen og den gedigne historieskrivning er blevet mere flydende. Og jeg mindes i den forbindelse min gamle lærer og specialevejleder, professor C. O. Bøggild-Andersen (1898-1967) og hans understregning af, at der i al god historieskrivning altid vil være et element af skønlitteratur. Fortælleglæden og evnen til indlevelse har de to genrer i hvert fald til fælles. Og det er glædeligvis mit indtryk, at den gode og fagligt forsvarlige historieskrivning atter er in blandt yngre historikere. Og at den historiske roman lever videre.

Oven i købet i bedste velgående. Her dokumenteret ved Linda Lassens roman om Gertrud Rask og Hans Egede (bemærk rækkefølgen, og jfr. senere). Fortælleglæden og indlevelsen har forfatteren til overflod. Dertil har hun foretaget grundig research i kilder og litteratur. I øvrigt en indlysende nødvendighed, når en forfatter anvender historiske figurer. Og hvor tid og rammer derfor er givne. Det ville være lidt underligt at se en Hans Egede udøve mission på f.eks. De vestindiske Øer.

Først lidt ”rigtig” historie som baggrund. Hans Egede (1686-1758) var en dansk-norsk præst, missionær og koloniasator. Han blev teologisk kandidat i 1704 og gift med den 13 år ældre Gertrud Rask (1673-1735) i 1707. Samme år fik Egede sit første præstekald i Vågan på Lofoten i det nordligste Norge. De følgende år blev præget af konflikt med nabopræster. Samtidig vågnede hos Egede en brændende lyst til at missionere på Grønland. Efter afslutningen på Den store nordiske Krig i 1721 drog han med kongens tilladelse med kone, fire mindreårige børn samt hjælpere og mandskab på skibet Håbet til det sydvestlige Grønland, hvor han grundlagde en boplads og 1728 etablerede kolonien Godthåb. Tre år senere beordrede den nye konge, Christian 6., kolonisationen standset. Men Egede blev sammen med sin familie i landet, men nu på egen risiko. En koppeepidemi bortrev 1733-34 størstedelen af befolkningen omkring Godthåb, og Egedes missionsvirke lå i ruiner. Også Gertrud Rask døde 1735, hvorefter Hans Egede forlod Grønland for stedsse.

Det er dette historiske skelet, som Linda Lassen puster liv i med sin roman – og hun gør det overbevisende godt. Man tror på historien og personerne. Men først og sidst tegner forfatteren et smukt billede af Hans Egedes kone. I litteraturen har Gertrud stået i skyggen af sin mand. Men Lassen giver hende oprejsning. Her er det Gertrud, der har bukserne på, og som giver romanen menneskelighed og varme.

I bogens første del følger vi lensmandsdatteren Gertrud Rasks opvækst sammen med to brødre og en søster i det nordligste Norge, hendes møde med og inderlige kærlighed til den 13 år yngre søn af

en sorenskriver, Hans Egede. Deres ægteskab og mandens første præstekald i det fjerne Lofoten. Vi møder her de første eksempler på Egedes lidt kantede sind og trang til konfrontation. Men stærkest i første del står pigen Gertruds møde og bekendtskab med den frie og selvstændige kvinde Frida. Fødselshjælper, naturelsker, eneboer og en kvinde med sine egne meninger.

Alt sammen egenskaber, der i en given sammenhæng kunne være den cocktail, der gjorde indehaveren til heks og dermed selvskreven til bålet i det strengt Luther-ortodokse dansk-norske dobbeltmonarki. Frida bliver Gertruds store forbillede. Hendes stue var fuld af spændende bøger, som Gertrud arver nogle af. Da Frida forsvinder for at komme bålet i forkøbet, savner Gertrud "hendes hænder, der var skorpede som læder, men alligevel bløde som mos". Men først og fremmest husker hun Fridas markante udtalelser som f.eks. "En pige kan alt – med undtagelse af at tisse op i luften" og "Renlighed er den bedste læge. Husk det. Men litteraturen gør dig til et bedre menneske". Da Hans frier til Gertrud, er det derfor ikke tilfældigt, at hun giver sit ja med påmindelsen: "Men husk, du har lovet, jeg må læse alle dine bøger".

I bogens anden del skifter fortællervinklen. Nu er det familiens yngste datter Petronella, der på 60 års afstand og med tidens mildning fortæller om familiens barske liv på Grønland, suppleret med uddrag af moderens breve hjem til Norge i 1720'erne. Hans Egede var kommet til Grønland i håb om at finde efterkommere af de nordboere, man i århundreder ikke havde hørt noget fra. Og for i det mindste at få dem ud af katolicismens vildfarelser og ind i protestantismens velsignelser. Men Egede finder ingen nordboere – kun rester af deres boliger og gudshuse.

Til gengæld finder han en missionsmark i de grønlændere, der flokkes om de nye mennesker fra det ukendte. Hans Egede fremstilles som den kantede og ikke særlig diplomatiske missionær, der med bål og brand, evangeliet og omvendelsen vil gøre de indfødte til gode Guds børn og til kongetro nordmænd. Gertrud er den menneskekloge, menneskekærlige og blide centralskikkelse, der knytter alle og ikke mindst børnene til sig. Han konfliktskabende, hun kompromissøgende. Mens den dybe og ægte kærlighed mellem Hans og Gertrud neutraliserer ikke blot konflikterne med de indfødte, men også mellem ægtefællerne indbyrdes.

De perler og andet tingeltangel, som grønlænderne smykkede sig med, var i Egedes enkle og bogstavtro lutheranisme en hedensk vederstyggelighed. Han bliver f.eks. ude af sig selv af raseri, da han opdager, at den yngste af døtrene, fortælleren Petronella, har byttet perler med en grønlandsk veninde. Samme Petronella fortæller videre - på 60 års afstand: "Jeg holder ubetinget med min mor i de konflikter, mine forældre nu har løbende. Det er som altid min far og hans hårdhændethed, der er årsagen. Han har taget en amulet fra en gammel kvinde, og grønlænderne er vrede på ham". Og Petronella gengiver en karakteristisk ordveksel mellem forældrene:

"Du havde ikke behøvet slå drengen, der vel bare ville beskytte sin mor".

"Han havde en amulet – et rævegebis, som han stak lige op i fjæset på mig. Skulle jeg bare finde mig i det"?

"I kunne vel have talt om det".

"Man kan ikke gradbøje Guds lære og formaninger. Der er intet, der hjælper på den gudsbespottelse end prygl og straf".

Men Gertrud vedbliver hårdnakket at tage grønlænderne og deres livsform i forsvar. Hun var næppe uenig i målet – omvendelse og dåb. Men midlerne stiller hun til stadighed spørgsmålstegn ved. Som f.eks. i dette brev hjem til familien i Norge:

”Det, der har gjort mest indtryk på mig i de år, vi har været her, er den måde, de voksne behandler deres børn på. Jeg har endnu ikke set eller hørt nogen tale hårdt til deres børn endsige slå dem. Hans er overbevist om, at der må en vis tugt til for, at de kan tro på Guds almægtighed og kongens ret til at råde kan bundfælde sig. Jeg er ikke så sikker. Grønlændernes børn opfører sig bedre end de fleste af de norske og danske børn, jeg husker at have set. De er venlige og hjælpsomme. De lyver ikke af angst for straf – faktisk har jeg ikke hørt om nogen, der lyver. Heller ikke blandt de voksne”.

Det er en dejlig bog, Linda Lassen har skrevet. Og et smukt portræt af en livskraftig og stærk kvinde i en tid og et miljø, der bestemt ikke ligestillede kønnene. Bogen er også barsk læsning, ikke blot pga. de umenneskelige livsvilkår, men også fordi et ædelt formål ofte forsvandt i misforstået kristendom, uforstand og uvidenhed. Dertil kom, at en koppeepidemi i 1733 udryddede en meget stor del af befolkningen, mens Gertrud og Hans plejede de syge og døende døgnet rundt. Også Gertrud bukkede under i 1735. Og uden hendes kærlighed og faste støtte kunne Hans ikke fortsætte. Han rejste hjem – uden at vende tilbage.

Hvordan var det – set i det store perspektiv - gået med at omvende glade naturmennesker til en livsfjern lutheranisme? Rigtig skidt. Epidemier gjorde deres til at reducere den indfødte befolkning. Men Hans Egedes metoder med i bogstaveligste forstand at tæve kristendommen ind i grønlænderne lagde grunden til et stykke kolonihistorie, som vi i dag næppe kan være særlig stolte af. Men set i et realpolitisk perspektiv: Uden Hans´ og Gertruds koloniasatoriske indsats i begyndelsen af 1700-tallet havde Danmark næppe vundet sagen om overhøjheden over Grønland ved Den internationale Domstol i Haag i 1933.

Men først og fremmest har Linda Lassen med sin mursten af en roman tegnet et smukt portræt af en kvindeskikkelse, der på trods af en kvindefjendsk tid og gennem en gengældt kærlighed til sin mand demonstrerer, at de grundlæggende livsvilkår egentlig er ret så konstante gennem tiderne.